

Prof. dr hab. Krystyna Trembicka,

Krystynatrembicka@wp.pl

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Agnieszki Zaniewskiej *Działalność Ligi Kobiet na Białostocczyźnie w latach 1945–1989*, ss. 456, przygotowanej pod opieką naukową prof. dr hab. Małgorzaty Dajnowicz

Wartość naukowa rozprawy i realizacja celu badawczego

Przedstawiona mi do recenzji dysertacja doktorska podejmuje problematykę, która nie była przedmiotem badań, z tego też względu jej rezultat jest ważny i choćby z uwagi na przywołaną dużą liczbę postaci może być interesujący nie tylko dla badaczy ale i, jak sędzę, dla szerszego grona obywateli, ma bowiem oprócz znaczenia naukowego także utylitarne. Dotyczy aktywności obywatelskiej kobiet Białostocczyzny, które poprzez zaangażowanie wśród społeczności lokalnych wywarły wpływ na jakąś część ich życia. Praca taka jest wartościowa, gdyż pozwala współczesnym a w Polsce Ludowej aktywnym zawodowo i społecznie mieszkańcom regionu odtworzyć w ich działalności także i część własnej przeszłości i aktywności.

Wybór tematu jest trafny. Jak stwierdziłam wyżej podjęta tematyka nie była przedmiotem zadowalających badań. Pod względem faktograficznym jest to praca bardzo dobrze udokumentowana. Doktorantka zapewne wie prawie wszystko o tym, co napisano o funkcjonowaniu Ligi Kobiet w ogóle, strukturach, liczebności, życiu wewnątrz organizacji, myśleniu decydentów o środowisku. Niewątpliwie wiemy także dlaczego w III RP organizacja ta nie miała racji bytu i dlaczego nie podjęto próby jej reaktywacji. Autorce udało się ukazać przede wszystkim rozwój organizacyjny Ligi Kobiet/Ligi Kobiet Polskich, ewolucję struktur, liczebność, uwarunkowania, obszary i formy działalności, postacie, adaptację strategii i programu PPR/PZPR oraz sposobów realizacji zadań w obszarze jej własnego działania. W dużej mierze udało się odtworzyć klimat epoki, ale i pokazać jednocześnie sukcesy i przyczyny porażki organizacji.

Metodologia i warsztat naukowy

Temat pracy jest sformułowany prawidłowo, a samo określenie pola badawczego uważam za trafne. Podmiotem badań była organizacja polityczna Liga Kobiet/Liga Kobiet Polskich. Przedmiotem rozprawy a zarazem głównym celem badawczym były różne obszary /aspekty działalności Ligi: począwszy od uwarunkowania działalności, preferowanych

wartości, ewolucji założeń programowych i celów działania, organizacji wewnętrznej i zasięgu oddziaływania, form działalności i skuteczności. Cel badawczy został zrealizowany.

Ramy chronologiczne pracy są właściwe, gdyż zostały wyznaczone ważnymi dla badanej organizacji politycznej datami powstania i zakończenia działalności. Obszarem badań objęto Białostoczczyznę.

Kwestie terminologiczne na ogół nie budzą zastrzeżeń choć wykorzystanie literatury politologicznej pozwoliłoby użyć właściwych dla podmiotu i przedmiotu badań określeń – organizacja spenetrowana, pas transmisyjny, reżim komunistyczny, model przywództwa. Pas transmisyjny pojawia się dopiero w jednym z przytoczonych dokumentów i jest pozostawiony bez komentarza.

Przyjęta **konstrukcja pracy** jest oparta w układzie chronologiczno-rzeczowym. Dysertacja doktorska mgr Agnieszki Zaniewskiej jest spójną całością złożoną ze wstępu, części zasadniczej, zakończenia, wykazu źródeł i opracowań (bibliografii), skrótów, wykazu przewodniczących LK w okresie jej istnienia, aneksów. Praca jest więc skonstruowana poprawnie. Zachowana jest na ogół proporcja między poszczególnymi rozdziałami, które średnio liczą po 80 stron. Wyjątkiem jest rozdział trzeci (120). Zawartość pracy jest zgodna z tytułem rozprawy.

Wstęp zawiera większość elementów charakterystycznych dla tej części pracy: cel, podmiot i przedmiot badań, zakres czasowy i zasięg przestrzenny, opis zawartości pracy i wykorzystane źródła i opracowania naukowe, informację o zastosowanych technikach i metodach badawczych.

Jeżeli chodzi o te ostatnie to należy stwierdzić, że Autorka dysertacji niewątpliwie posłużyła się metodą porównawczą, natomiast mam wątpliwości co zastosowania tzw. metody analizy źródeł, bo jest to raczej technika badawcza. Doktorantka wykorzystwała metodę systemową choć nie wspomniała o tym we wstępie. W tym wypadku systemem była organizacja Liga Kobiet funkcjonująca na Białostoczczyźnie. W postępowaniu badawczym znajdziemy podstawowe elementy tego podejścia: wejście do systemu zarówno w postaci uwarunkowań i funkcjonowania w państwie komunistycznym w różnych okresach, strategii i koncepcji kreślonych przez suwerena (PPR/PZPR), konwersji, czyli przełożenia założeń ogólnych oraz identyfikacji realnych problemów i potrzeb społecznych na program własny oraz wyjście czyli formy działalności w środowisku kobiet.

Zabrakło pogłębionych pytań i hipotez badawczych. Przynajmniej jedno z pytań mogło być zbudowane lepiej, gdyż jest zbyt ogólne (jaki wpływ na działalność Ligi miały decyzje polityczne oraz ówczesna sytuacja społeczno-polityczno-gospodarcza w Polsce?).

Część zasadnicza pracy składa się z czterech rozdziałów, których kolejność jest merytorycznie uzasadniona. Poszczególne rozdziały odnoszą się do kolejnych etapów działalności organizacji. Jeżeli chodzi o zawartość poszczególnych rozdziałów to ich treść jest zgodna z tytułami. Struktura rozdziałów jest spójna, gdyż uwzględnia uwarunkowania, organizację, formy działalności. W trzech rozdziałach są części bez wydzielonego podrozdziału a przedstawiające uwarunkowania (rozdział II, s. 82-95, rozdział III s. 152-161, rozdział IV s. 274-287). W przypadku decyzji o druku monografii bezproblemowo można z tych części wydzielić podrozdziały i zatytułować uwarunkowania (bądź zbliżone ale oddające treść). Wtedy także należy ze wstępu usunąć prawie stronę na ten sam temat.

W pierwszym rozdziale, zatytułowanym „Społeczno-Obywatelska Liga Kobiet (1945-1949) doktorantka przedstawiła powstanie organizacji, struktury i liczebność oraz jej funkcjonowanie w Polsce Ludowej w pierwszych latach powojennych. W rozdziale drugim, te same zagadnienia przedstawiła w latach stalinizmu. Podrozdział II.1 jest nieco ułomny, gdyż ma tylko „jedną nogę” (II. 1. 1) a tytuły podrozdziałów II. 3 i II. 4 odzwierciedlają język źródeł. Zamiast „Ku aktywizacji zawodowej kobiet” można zastosować „Aktywizacja zawodowa kobiet” a zamiast „Kobieta pracująca a rodzina” „Kobieta czynna zawodowo a rodzina”. W rozdziale III „Kierunki rozwoju Ligi Kobiet w latach 1956-1982” podrozdział III. 3 także jest asyetryczny, bo ma jeden dodatkowy punkt oraz w dwóch przypadkach nazwy jakby przejęte z prasy komunistycznej: „Kobieta w społeczeństwie socjalistycznym” (III.3) czy „Kobieta pracująca i „sfera domowa” (III.2). W rozdziale IV przedstawiono ostatni okres działalności organizacji („Schyłek aktywności organizacji: Liga Kobiet Polskich (1982-1989)”).

Każdy z rozdziałów ma wydzieloną część, która jest podsumowaniem odnoszącym się do badanego okresu a zakończenie jest podsumowaniem całości badań.

Reasumując tę część recenzji należy raz jeszcze podkreślić, że mimo zauważonych usterek struktura pracy jest klarowna a układ zasadny. Niewątpliwie mgr Agnieszka Zaniewska wykazała się dużą dociekliwością badawczą, czego efektem jest recenzowana praca.

Widoczny jest różnorodny **charakter przypisów**. W pracy znalazły się przypisy źródłowe, wyjaśniające, odsyłające. Zastosowane w rozprawie **zasady cytowania** źródeł nie budzą zastrzeżeń, są stosowane na ogół konsekwentnie.

Dobór źródeł i literatura naukowa

Dysertacja doktorska została napisana w oparciu o liczne źródła. Jak wspomniano wyżej praca jest dobrze udokumentowana. Autorka objęła kwerendą dokumenty zgromadzone

w wielu archiwach: Archiwum Państwowym w Białymstoku Oddział w Łomży, Archiwum Państwowym w Suwałkach, Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Instytutu Pamięci Narodowej w Warszawie oraz w Białymstoku; wykorzystała dokumenty wytworzone przez Ligę Kobiet, akta ministerstw, komitetów od różnych kwestii społecznych, NIK, biuletyny branżowe, prasę i dokonała jej charakterystyki, wykorzystała źródła wywołane w postaci wywiadów przeprowadzonych z byłymi członkiniami LK z północno-wschodnich województw Polski Ludowej, opartych tak na ustandaryzowanej liście pytań jak i swobodnych wypowiedziach, kroniki, księgi pamiątkowe czy inne: fotografie, legitymacje członkowskie, dyplomy, plakaty. Interesujące było przedstawienie okoliczności wytworzenia części z nich i ich przydatności w pracy nad dysertacją.

Bazę źródłową ocenić należy jako solidną, świadczącą o dużej dociekliwości Doktorantki. Bibliografia liczy aż 80 stron. Badacz Polski Ludowej wie jak trudno jest analizować źródła wytworzone przez środowisko komunistyczne, tak ze względu na język przesiąknięty specyficznym stylem myślenia, postrzeganie rzeczywistości i schmittowskie rozumienie polityki, czy też inne ograniczenia – np. obcowanie z dokumentami wytworzonymi przez badane środowisko (prawdziwymi) ale zawierającymi oczywistą nieprawdę, zwłaszcza w odniesieniu do lat 80. XX wieku. Poza tym wielu kwestii, które powinno się uwzględnić w przypadku badania organizacji, w dokumentach nie ma albo trudno je dostrzec – np. tzw. elementów miękkich, pozwalających na pełny obraz jej uczestników.

Autorka wykorzystała literaturę przedmiotu koncentrując się tak na opracowaniach o podmiocie badań jak i dotyczących różnych problemów społecznych w Polsce Ludowej. Opracowania naukowe posłużyły do przybliżenia klimatu epoki. Doktorantka ma wiedzę o obronionych pracach doktorskich, które dotyczyły zbliżonej problematyki. Spożytkowała dorobek badaczy macierzystego środowiska, tj. Uniwersytetu w Białymstoku o ruchach kobiecych na poziomie centralnym (krajowym) i regionalnym, w kilku województwach: gdańskim, łódzkim, szczecińskim, wrocławskim, krakowskim, katowickim i białostockim. Przedstawiony dorobek bez wątpienia jest imponujący, a zasługą doktorantki jego przyswojenie.

Niewątpliwie pozyskany materiał badawczy pozwolił na wydobycie z niego potrzebnej faktografii oraz dokonanie charakterystyki badanego zagadnienia, stosownych konkluzji i ocen. Autorka wykorzystała liczne czasopisma: specjalistyczne oraz prasę codzienną.

Szukając mankamentów czy podnosząc kwestie do ewentualnego rozważenia przy dalszych badaniach, w części zapewne dyskusyjnych, widziałabym je w pięciu zagadnieniach:

Po pierwsze, w przypadku przywoływania postaci kobiet pełniących funkcje zabrakło pomysłu (?) na ich uatrakcyjnienie i wyjście poza schemat charakterystyczny dla badanej epoki. Pojawiające się w różnych miejscach aktywistki są bez „właściwości” – znamy tylko ich nazwiska, przynależność organizacyjną, ewentualnie funkcje i podstawowe dane, a przy źródłach wywołanych imiona. Pierwszy krótki biogram i nieco szerszy niż wcześniejsze pojawił się dopiero w drugim rozdziale ale i tak był „oficjalny” (noty wzbogacone o zawód, wykształcenie); o ile nie było problemu z przedstawieniem (i to bardzo dokładnym) danych liczbowych o tyle były z odpowiedzią na pytanie jakie były kobiety angażujące się w pracę Ligi; są zdjęcia ale, co z nich wynika? Dopiero w przypisie 1055 znalazły się dodatkowe dane, że np. Maria Irena Kłoczko organizowała wraz z mężem spływy kajakowe i imprezy turystyczne. Ta krótka informacja pozwala wnioskować, że miała życie rodzinne i hobby, wyszła poza schemat i dlatego została dobrze zapamiętana w Augustowie. Być może takich kobiet było więcej.

Po drugie, praca naukowa o organizacji pozwala spodziewać się próby nakreślenia bohatera zbiorowego. W pracy mamy tylko w kilku miejscach zestawienie podstawowych danych odnoszących się do wieku, statusu społecznego, ewentualnie wykonywanego zawodu. Elementy portretu zbiorowego są w odniesieniu do roku 1974 i 1985, w zakończeniu do pierwszych lat działalności. Ale np. jakie były sposoby awansu? Lektura literatury socjologicznej czy politologicznej na temat modelu działacza pozwoliłaby wydobyć kwestie, które trzeba badać mimo milczenia źródeł, aby pokazać portret zbiorowy kobiet, aktywnych w LK i ich liderek.

Czy one świeciły „światłem odbitym” tak jak liderzy mężczyźni w okresie stalinowskim?; co z rotacją u władzy w LK po kolejnych zakrętach historii?

Temat o charakterze regionalnym powinien dać możliwość przypomnienia postaci, które dobrze zapisały się u społecznościach lokalnych. Wiele przydatnych do budowy portretu zbiorowego informacji w pracy jest „rozsianych” w różnych miejscach: np. w przypisach (p. 701, 719, 1220): choćby o małej liczbie kobiet we władzach partyjnych i państwowych. O niektórych sposobach rekrutacji kobiet na funkcje możemy wnioskować pośrednio, np. czytając o niezadawalających efektach ich działania (mało aktywnych radnych, s. 202, 228) wytypowanych uprzednio przez organizacje społeczne.

Jakie były kryteria rekrutacji: zarliwość rewolucyjna, znajomości, czy urok osobisty i temperament? Interesujące jest w jaki sposób „robiły” karierę w organizacji, jakich sposobów

używały kobiety, aby awansować – upodabniając się do mężczyzn czy wykorzystując inne sposoby działania? Można próbować porównać dostępne zdjęcia aktywistek z innymi, np. z własnych albumów rodzinnych i próbować opisać to co się widzi. Może w którymś miejscu warto napisać wprost, że świat władz komunistycznych był męski a kobietom było bardzo trudno w nim awansować. W dysertacji pobrzmiewają echa o rywalizacji w organizacji (s. 215) ale niewiele o niej wiemy.

Być może Autorka zechce opublikować monografię. Wtedy należałoby raz jeszcze zastanowić się co powinno być w takiej książce i może rozszerzyć nieco katalog pytań i powrócić do bohaterki minionych lat i zapytać o te kwestie?

Po trzecie, w niektórych miejscach nieco zabrakło „tła” i epoki, np. gdy czytamy, że z „niewiadomych” przyczyn rozwiązano Ligę w Michałowie w październiku 1948 roku. Może warto byłoby odwołać się do literatury przedmiotu i pokazać, co wtedy działo się w Polsce. Autorka pozostawia bez komentarza dokumenty, w których czytamy, że przyczyna rozwiązania „jest nie do zrozumienia”. Sądzę, że ważna jest odpowiedź na pytanie czy organizacja kobieca przeżyła ten sam proces poszukiwania odchylenia prawniczego i „polowania” na ludzi związanych z gomułkowskim aparatem władzy, co i inne organizacje?

Dopiero w dalszej części czytamy, że zawężenie obszaru działalności LK było karą za zbyt odważne głoszenie problemów kobiet pracujących zawodowo (s. 157). Zasadnym jest pytanie kiedy i czego ta krytyka dotyczyła? Może i w LK były momenty, kiedy jak inne organizacje satelickie, wykazała się próbą zwiększenia autonomii względem suwerena wewnętrznego? Czy jedyny ferment w LK był w 1981 roku? Czy i w jaki sposób zmiany na poziomie centrum miały wpływ na zmiany w LK?

Z wielu fragmentów pracy wynika, że LK i LPK były organizacją jednoznacznie prokomunistyczną, brak w niej było zjawiska właściwego dla innych organizacji działających w latach 80. XX wieku, a mianowicie wstępowania do „Solidarności”. Zasadnym wydaje się odpowiedź na pytanie czy Liga w całym okresie była jednoznacznie pryncypialna a jeżeli tak to dlaczego i to w sytuacji dość trzeźwej oceny położenia kobiet w PRL, ich iluzorycznego awansu społeczno-zawodowego (s. 358). A może były momenty zwątpienia w słuszność decyzji podejmowanych przez centrum i ich realizacji przez Ligę?

Po czwarte, problematyczny jest brak wątków ocennych na bieżąco. Przyjęta narracja jest niejako od wewnątrz, czyli od strony organizacji i w oparciu o wytworzone przez nią dokumenty. Interesujące byłoby postawienie pytań badawczych, które są ważne dla osób z zewnątrz: np. jak zachowywały się członkinie LK w ważnych momentach Polski Ludowej: w okresie przymusowej kolektywizacji wsi?; jak reagowały na terror w sytuacji, gdy musiały

widzieć aresztowanie sąsiadów?; jak LK zachowywała się w okresie kampanii antysemickiej w 1968 roku?

Wiemy, że działały w „kułackim i reakcyjnym środowisku” (informacja podana w przypisie 755, s. 135), i że nie wszystkie kobiety popierały kolektywizację i organizację spółdzielni (s. 144-145) – a członkinie LK?

Po piąte, w odniesieniu do pierwszego etapu działalności, gdy Autorka pisała o relacjach państwo-Kościół należało odwołać się raczej do badaczy o uznanym dorobku na ten temat a nie opracowania redagowanego przez ludzi o poglądach radykalnych (lewicowych). Być może nie byłoby tam stwierdzenia, że przedstawiciele duchowieństwa „pomagali umacniać nową władzę” (s. 63), zwłaszcza, że już na następnej stronie jest mowa o antypaństwowej działalności Kościoła.

Nieścisłości o charakterze merytorycznym lub potrzeba przeredagowania tekstu

s. 3 – nie „małej destabilizacji” lecz małej stabilizacji lub stagnacji;

s. 26, 61, 285 – należałoby znaleźć sposób na zobrazowanie wysokości składki, np. choćby przez porównanie do ceny wybranych produktów; czy wynagrodzenia instruktorki Ligi, nagrody z lat 80. XX wieku, która bulwersowała;

s. 46 – podany jest przekrój społeczny organizacji w powiecie białostockim więc może należałoby uściślić o ustalenie, co to znaczy, że do LK w 1947 r. należały w połowie rolniczki i w ¼ gospodynie domowe – czy chodziło o beneficjentki reformy rolnej?;

s. 54 – o co chodziło komunistom, gdy w 1947 r. postulowali „wyniszczenie resztek faszyzmu”? To była walka z faszystami ale resztkami podziemia antykomunistycznego i niepodległościowego;

s. 56 – brak precyzji: z którymi kobietami z Grecji, Hiszpanii czy Francji solidaryzowała się Liga;

s. 58 – jeżeli pojawia się wątek walki o wolność Hiszpanii to należałoby złamać język źródeł i pokazać w kilku zdaniach istotę podziałów i ewentualne skutki zaangażowania ZSRR po stronie lewicy; tak samo należałoby wyjaśnić czym były zarzuty o „nieuświadomionych” (s. 99) kobietach wiejskich;

s. 115 – interesujące byłoby rozszyfrowanie i wyjaśnienie jak „bierne” gospodynie domowe miały być włączone do realizacji planu 6. letniego; stronę dalej czytamy, że kobiety „niepracujące”, gospodynie domowe, były najbardziej odporne na propagandę socjalistyczną i podatne na działalność antyrządową. Po prostu zabrakło ze strony Doktorantki oceny form działania i skuteczności. Można było pokusić się o ocenę wprost, że gdy w państwie brakło wszystkiego i panował terror jakiegokolwiek, nawet atrakcyjne formy (a takich nie było dużo)

oddziaływania propagandowego nie mogły być skuteczne. Przy formach działania np. interesujące byłoby zapytanie czy spotykały się na kawę, ciastko, tańce czy były to tylko imprezy oficjalne?

s. 121 – czy znane są przyczyny likwidacji Wydziału Kobiecego KW PZPR?

s. 129 - zabrakło komentarza do jakoby pełnego równouprawnienia w ZSRR i konfrontacji przytaczanych z dokumentów ocen z rzeczywistością;

s. 140 – ocena skuteczności w egzekucji alimentów bez podstawy źródłowej;

s. 142 p. 795 ważna informacja o systemie politycznym Polski Ludowej w przypisie choć powinna znaleźć się w części głównej;

s. 205, p. 1118 – podobnie, o relacjach z komitetem partii na poziomie miasta i województwa;

s. 143 tam gdzie jest informacja o „nie zawsze równym traktowaniu kobiet i mężczyzn w kwestii wynagrodzenia należy napisać wprost, że kobiety zawsze zarabiały mniej;

s. 145 - czym była walka „ze spekulacją” w warunkach państwa komunistycznego?

W niektórych miejscach należało złamać język źródeł i napisać wprost o co chodziło, np. gdy zalecano wybór kandydatek do władz o „wysokiej moralności”, „szczerze demokratycznych poglądów” czy, aby nie przynosiły zgorszenia wśród społeczeństwa;

s. 265 – zamiast ideologii socjalistycznej ideologia marksistowsko-leninowska lub komunistyczna;

Poprawność formalno-językowa

Zauważone błędy językowe:

s. 3 - 2 zdania bez orzeczenia;

s. 6 treści w prasie pozwalające na manipulację: to rozumowanie współczesne, komuniści tak nie myśleli

s. 10, 15, 105, 125 propaganda ideologiczna – raczej propaganda komunistyczna;

s. 108, 114 pogadanki propagandowe (pogadanki były jedną z form propagandy, której zadaniem było upowszechnianie ideologii komunistycznej); zamiast prasy propagandowej (prasa tylko narzędziem uprawiania propagandy) po prostu prasa;

s. 15 w odniesieniu do lat 1945-1949 nieuprawnione jest stwierdzenie „w okresie największego stalinizmu”;

s. 19 powtórzenie tych samych zwrotów w części głównej i w przypisie 76;

s. 20 - nie ideologie narzucane z zewnątrz lecz ideologię (l.p.);

s. 20 zwalczanie alkoholizmu – kogo?

s. 24 i inne- niepotrzebne duże litery na Państwo,

- s. 26 powtórzenie informacji już znanych;
- s. 27 zamiast zjednoczenie to zjednanie;
- s. 51 – rozpowszechnianie w społeczeństwie propagandy politycznej
- s. 52 propagandowej agitacji wyborczej (wystarczy agitacji wyborczej);
- s. 64, 125 brak precyzji, gdy Autorka używa sformułowania „antypaństwowa” w odniesieniu do Kościoła; należy wyraźnie rozgraniczyć własną narrację i treść cytowanych dokumentów;
- s. 69, 90, 119 – co to jest „produktywizacja”?
- s. 74 – co to znaczy „przeszkolić .....100 tys. Analfabetek”; może po prostu nauczyć czytać i pisać?
- s. 82 i w innych miejscach – niedookreślone przymiotniki – odpowiednich warunków życiowych kobietom, czyli jakich?
- s. 99 – aktyw kobiecy (język źródeł)
- s. 103 – chłoppek?
- s. 103 – pomoc w socjalistycznej przebudowie wsi (język źródeł);
- s. 106 – uaktywnić aktyw;
- s. 115 – fikcyjności liczebności
- s. 109 – liczba zarejestrowanych analfabetek (język źródeł);
- s. 111 – reakcyjny kler powinien być w cudzysłowie;
- s. 111 – czy zdanie o niskiej świadomości politycznej kobiet i pragmatyzmie jest Doktorantki czy ze źle zapisanych dokumentów?
- s. 112 – masy kobiece;
- s. 135 – działalność partyjna dążyła;
- s. 142 – ustawa aborcyjna;
- s. 199, 211 – praca partii na odcinku kobiecym to język źródeł;
- s. 206 – higienizacja;
- s. 208 i 210 – jeden fragment użyty dwa razy;
- s. 225 – reasumowanie wydarzeń sierpniowych
- s. 256 – nieżywołność koła
- s. 268 – popularyzować ważność

Niezależnie od powyższych uwag o różnym charakterze, pracę uznaję za wartościową. Stwierdzam, że Autorka wywiązała się z postawionego zadania badawczego. Dokonała solidnej kwerendy źródeł, w sposób zadowalający przyswoiła sobie dotychczasowy dorobek na badany temat i znacznie poszerzyła wiedzę w podjętym projekcie badawczym. Jest to

zgodne z wymaganiami zawartymi w ustawie z 14 marca 2003 r. (Dz. U. Nr 65, poz. 595) o stopniach i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie, w której w art. 13, ust. 1 ustawodawca sformułował wymagania, że aby rozprawa doktorska stanowiła „oryginalne rozwiązanie problemu naukowego” i wykazywała się „ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej” oraz umiejętności „samodzielnego prowadzenia pracy naukowej”. Dysertacja mgr Agnieszki Zaniewskiej „Działalność Ligi Kobiet na Białostocczyźnie w latach 1945–1989”, spełnia wymienione w ustawie wymagania i w związku z tym wnioskuję o dopuszczenie do dalszego etapu postępowania w przewodzie doktorskim.

Lublin, 1 lutego 2023 r.

Prof. dr hab. Krystyna Trembicka

